

Febrer
1949

AGROPACIÓ DE BERGVEDANS A L'EXILI

BUTLLETI D'INFORMACIÓ

MISSATGE

GERMANS que a l'interior lluiteu coratjosament contra el tirà i la seva falange, riscant la preso i la mort : sapigheu com és gran l'admiració i sincer el proposit d'ajudar-vos moralment i material amb totes les nostres forces.

BERGUEDANS de la comarca : a exemple nostre, agrupeu-vos per localitats, prescindint de diferències ideologiques i tenint en compte només l'alt interès de la nostra terra que sofreix l'esclavatge més cruel de la seva historia.

CATALANS : la reconciliació de tots els homes dignes és indispensable a l'alliberament de la Pàtria i a la restauració d'un règim de justícia i de democràcia.

UNIM-NOS TOTS!

Per Catalunya i per la Llibertat!

INFORME DE LA COMISSIO APROVAT PER UNANIMITAT

EN EL QUART APLEC DE BERGUEDANS A FRANCA

=====

Companys:

Avui celebrem el Quart Aplec, una altra d'aquelles reunions que cada any renoven l'esperit de germanor que cada berguedà porta dintre seu, com una cosa innata.

En primer lloc, volem dedicar un record als companys suara desapareguts: Josep COLOM i Joan ROSAL. La mort és sempre una cosa ben trista, però és molt més trist morir en exili sense veure realitzada la gran il·lusió que tots guardem de retrobar la nostra estimada terra que voldriem que acullis, com una mare bondadosa, la nostra despulla per a donar-li el repès etern. Diguem, doncs, als companys que ens han deixat per sempre: Que la terra d'exili us sigui lleu!

Saludem ben cordialment els assistents a l'Aplec i també tots aquells que, escampats per França i pel món, per diferents causes no han pogut venir. Una fraternal salutació, igualment, per als companys que en terres berguedanes es mantenen dignes, lluitant, incansablement contra el terror i la barbàrie que malmeten el nostre poble.

Varem celebrar el primer Aplec pel juliol del 1945; eren els moments d'eufòria entusiàstica, car creïem que l'enfonsament feixista a Europa i a l'Àsia representava la caiguda del règim nefast del franquisme. Després de caure els astres, suposàvem que els satèl·lits també quedarien esmicolats i que Franco i totes les seves camises blaves, velles i noves, pagarien els crims comesos.

Dissortadament, ja veieu quina és la nostra situació: sembla com si no hagués passat res; ningú o gairebé ningú no es recorda de la magnífica gesta d'un poble que, abandonat de tots els altres, lluità el primer contra el feixisme internacional, i deixen que els primers valerosos combatents que provaren d'abatre la bèstia inhumana, segueixin llençats com unes desferres, per terres estranyes.

I per una d'aquelles paradoxes de la història, mentre els pobles alliberats celebren el triomf de la civilització amb músiques i banderes, nosaltres, per damunt de les fronteres geogràfiques contemplem el nostre poble esclau encara, transformat en un immens camp de concentració, impotents -momentàniament- per trencar les cadenes forjades pel dictador i mantingudes per aquest espantalls grotescos anomenats "els grans".

Si en lloc de lluitar contra els sàdics destructors de la humanitat haguéssim combatut al seu costat, segurament faria temps, molt temps que seriem en casa. Tots hem vist com els presoners alemanys retornen lliurement a llur país, mentre per a nosaltres segueixen éssent indiferents, i això representa un escarni i una vergonya per a tot el món.

Ja durant la nostra guerra vàrem ésser tractats com a cónillets d'India, bons per a tota mena d'experiments, i actualment encara seguim considerats de la mateixa manera. En les reunions i congressos internacionals, en la Federació Mundial de Sindicats, en la O.N.U., en les emissores, pertot, és donada la raó als republicans d'Espanya i Franco reconegut com botxi aprofitat que rient-se de la voluntat d'un poble, segueix detenint el poder despòticament; com un tirà que conquereix la victòria amb l'ajuda dels nazis alemanys i dels feixistes italians, però tot se'n va en paraules i cants de sirena per endormir els pescadors ingenus. El fet cert, -i aquesta és la tragèdia del poble espanyol- és que tots plegats, per finalitats partidistes o interessos econòmics, mantenen i apuntalen l'edifici en ruïnes del franquisme, els uns per mitjà de tractats comercials, als altres deixant-li diners i els més resignant-se per covardia.

I mentrestant, els pobles continuen la cursa gegantina de fabricació d'armaments terriblement mortífers, per a la futura i probablement pròxima guerra. Els pobres morts de les guerres del 14-18 i del 39-45 no reposaran gaire més temps en pau i caldrà que s'estrenyin en llurs cementiris per tal de deixar lloc per a les víctimes de les noves hecatombes. El món ha tornat a esdevenir un gran polvori i només falta que un insensat encenqui el llumi, per veure per tercera vegada una altra guerra mundial amb totes les seves monstruositats.

Les penes i sacrificis morals i materials que gairebé tots els berguedans hem tingut de passar en el transcurs d'aquesta negra nit de prop de deu anys d'exili, esperant que el raig de llum de les nostres il·lusions tingués prou força per aclarir el nostre horitzó i tornés a sortir per a nosaltres i per a tothom la claror resplendent del sol que representa la llibertat, -llibertat com a homes i llibertat com a poble- haurien de reconèixer.

Però, amics, hem de tenir present que sempre, després de la tempesta, per forta que sigui, torna el bon temps, i no cal dubtar que per a nosaltres també retornarà aquesta vegada.

Malgrat totes les adversitats no podem ni devem deixar-nos abatre pel fatalisme ni pel pessimisme a ultrança.

Continuen, doncs, els nostres Aplecs, no com una reunió simbòlica, sinó com una gran afirmació de fe ideològica, contra totes les tiranies i concretament contra Franco i la seva falange.

França, 15 d'agost del 1948 = LA COMISSIO

=====

DECLARACIO APROVADA EN EL QUART APLEC DE BERGUEDANS A FRANCA.

La persistència de greus desacords entre les grans nacions victorioses, constitueix per a Franco un avantatge innegable que ell sap aprofitar destrament per a mantenir-se en el poder, malgrat les innombrables dificultats que el règim troba per sobreviure.

Actualment, la indústria i el comerç atravessen una de les crisis més importants, potser la més aguda de totes les que havien conegut fins ara. Res més normal si es té en compte que una bona part de les indústries es troben en atur forçós per manca de matèries primeres, o de les divises necessàries per a la renovació de la maquinària i de l'utilitatge, que avui estan totalment usats.

La conseqüència natural és la manca de mitjans de subsistència de la classe treballadora, car si bé és veritat que existeix un subsidi que en alguns casos arriba fins al 75 % del sou, és igualment cert que àdhuc treballant sense interrupció, els jornals que es paguen, excessivament baixos per comparació al cost real de la vida, ja resulten netament insuficients a mantenir una família, per poc nombrosa que sigui. Això fa caure sovint en una corrupció moral completa, car obliga cadascú, a esdevenir traficant d'alguna cosa o, quan la cosa no existeix, a vendre la vergonya i la dignitat si hom vol salvar-se de l'anemiamment progressiu que pateix la població en general i els infants especialment, la majoria dels quals estan destinats a emplenar hospitals i sanatoris.

Justament, en l'actualitat es fa una gran propaganda en favor de la U.N.A.C., l'organisme creat per les N.U. per tal d'ajudar la infància en necessitat. Hem de suposar que els infants de casa nostra hi seran inclosos, però cal dir que no creiem que aquest lloable impuls caritatiu pugui solucionar l'angoixós problema de la fam que sofreixen els infants del nostre país, perquè aquest estat permanent de misèria és el fruit d'una política calculada i aplicada metòdicament i, també, perquè de l'ajut que hi pugui arribar només en beneficiaran els fills de tots els "camises" "División Azul" o de la falange d'estraperlistes i enxufats del "Glorioso Movimiento"; és a dir, de tots els que no ho necessiten perquè ja estan autoritzats oficialment a robar per compte propi.

Mentre, existeixin Franco y el seu partit vertical únic, subsistirán les necessitats païenants del nostre poble i cada any caldrà repetir aquesta gràcia de caritat si es vol evitar que mori de fam. Valdria més, però, atacar el mal a la base; suprimir la causa perquè desapareixin els efectes, donant a les nacions ibèriques allò que els han promès tantes vegades: la possibilitat d'enderrocar el tirà i els seus cómplices, la supervivència dels quals constitueix un escarni i una provocació per als pobles que han lluitat per la llibertat i la justícia.

Per la nostra part, hem de brègar incansablement, cada dia i cada hora, per tal d'aconseguir que tots els catalans de l'interior i de l'exili que encara creuen en la possibilitat d'una vida veritablement digna, se sentin solidaris i units fins que quedi instaurat a la nostra terra el règim de democràcia i de decència que hagin triat lliurement.

ARCELES-SUR-MER, 15 d'agost del 1948.

=====
MES DE MAIG DE 1928

El mes de Maig representa la veritable joventut de l'any. La magnificència amb que és vesteix la natura en aquesta època de l'any ens fa viure

una emoció plena de joia i d'esperança. Els nostres cors renoven la vida i per les nostres venes circula viril el preciós líquid color roig. El miracle de la primavera és fà sentir en el nostres cors.

Les llàgrimes versades pels sofriments d'un llarg hivern d'esclavatge social, ha estat l'aigua que ha regat les plantes de les nostres il·lusions. Les rialles espresen la joia de sentir-nos renovats per les doctrines de redempció humana. Com les orenetes, sentim ganes de cridar a plé pulmó: Som lliures i volem viure!

El mes de Maig de 1928 és marcat com una data històrica pels nostres obrers de Berga. Va ésser en aquesta época que el moviment obrer bergadà va sentir la primavera dels ideals renovadors i ja major d'edat, fa entrada en les grans lluites socials amb una vaga general.

Les qüestions materials el preocupen poc, sent principalment la necessitat d'afirmar el seu elevat sentiment de solidaritat humana.

Tots els grans ideals d'emancipació social s'afirmen per primera vegada; és veritat que tenen forma imprecisa, però la seva expressió és com les flors, el fruit vindrà després d'un gran procés de maduració i és dirà 19 de Juliol.

Fa justament 20 anys que els nostres obrers, en una gesta magnífica feren trontollar tot l'armatost de l'autoritat local regentada pels homes de la "Unión Patriótica". L'empresonament del comitè de vaga va ésser la crida al combat i a la solidaritat de tots els obrers i homes lliberals, inclús els comerciants és varen fer solidaris dels vaguistes. Els obrers en aquella gesta afirmaven la seva maduresa política i social.

Les nostres dones també jugaren un paper molt important. La major part d'elles de pronunciada educació religiosa, compregueren que els sentiments cristians troben la seva veritable expressió, practicant la solidaritat humana i no la caritat denigrant.

Foren elles les que prengueren la part més activa. No puc recordar el seu exemple sense que l'emoció m'estrenyi el cor. La nit entrada i quan la fosca feia suposar que seria aprofitada per deportar cap a Barcelona el nostre valent comitè de vaga, el crit d'alerta era llançat per les nostres dones. La veu del cor era l'únic comandament, és doncs amb aquesta arma que les valentes obreres guanyaren la batalla.

Nit i dia l'heroic piquet de guardia formava davant les portes de la presó, un sol crit seu hauria estat suficient per movilitzar tot Berga, ningú dormia, les nostres dones sentien encoratjades per la simpatia i aprovació de tots els obrers i homes lliberals. L'ambient era magnífic, la "bènerita" compregué que la seva situació era difícil. Davant l'energica protesta de la gran majoria de la població, les autoritats locals i el seu cap resident a Barcelona, el general Milans del Bosch, després de tres dies de titànica lluita no tingueren altre sortida que obrir les portes de la presó.

Els homes de la dictadura tingueren que suportar la vergonya de la derrota. Els obrers i els homes lliberals de Berga guanyaren la primera batalla. El front de la llibertat i la justícia social era un fet. Tots

els homes que estimen la democràcia i el progrés marxarien junts al gran combat: el 19 de juliol.

Som dels que no ens hem sentit mai vençuts, perquè tenim fé en els nostres ideals de justícia social. No hem desertat, ni desertarem mai de la nostra condició de militants obrers. La nostra confiança en les grans accions obreres és sincera i lleal. Estem convençuts que per impulsar el progrés és indispensable la intervenció de l'anima popular, i amb ella ens hi sentim compenetrats.

Les tiranies siguin del color que siguin no són eternes i, menys en els nostres dies on en la major part dels països del món és respiren aires de llibertat. Per més que és resisteixi el règim franquista no podrà suportar les fortes embranzides del progrés.

Espanya no serà una excepció. El règim franquista ha estat condemnat mil vegades per tots els estats lliures del món, arribarà un dia que als tirans dels pobles hispanics se'ls farà insuportable tanta asfixia i allavors el poble que avui sofreix, i lluita donarà el cop decisiu i hi jugarà el paper més important.

Berga, arribada l'hora de l'alliberació, sabrà dir, Present.! El record del mes de maig de 1928 ens fa sentir eternament joves, en les nostres conviccions i en els nostres ideals, és per aixé que recordant el passat sabem seguir millor el camí del demà.

Ramon CASALS.

O

o o

N A T A L I C I

La llar del nostre company Pere Roca, s'ha vist embellida pel naixement d'una anosa filla.

Envien la més coral felicitació als venturosos pares.

X X X X X

EL QUART APLEC DE BERGUEDANS A FRANCA

=====

Encar? Tan alt és el Calvari
que mai el cin no se li veu.
Però, ai las! bé cal pujar-hi
i no hi ha enlloc cap Cirineu

que d'una part de creu feixuga
alleugereixi el nostre pas,
ni cap Verènica no eixuga
sang i suor de nostra faç.

Corona al front duem d'espines;
quan tenim set trobem netzines;
de peus i mans ens clavaràn.

Si quedà al cor una esperança
ens l'occiran d'un cop de llança.
Potser no saben el què fan?

Q U E R A L T

Berga, als teus peus, es veu tota encalmada.
Tu, tan encinbellat dalt del roquer,
immòbil, solitari, ets el bover
que de les cases guardes la ramada.

Sense l'esglai que dona el gos d'atura,
cercant les mates verdes a pleret,
pugen mandrosament cap al Collet
com si en el pla manquessin de pastura.

Reposa, doncs, ben assegut al sol;
treu del fons del sarró el teu flabiol
i esgrena la més dolça tonadeta

pels qui en un plec del teu caputxé altiu
s'hi han arrecerat i fet el niu:
la Verge, l'Infantó i una oreneta.

--:--:--:--:--:--

L A F O N T N E G R A

De l'antre de ta boca riallera
en raja una cascada de cristall
on es reflecta el sol, com en mirall,
nedant entre bombolles d'escumera.

L'eco, burlesc, del peu de la cinglera
va amplificant ton rítmic devassall
fins a eixordà, amb els riures de la vall,
de Canpnori la bruixa nentidera.

Empesa per la teva correntia
riera avall hi solca l'alegria,
herald de joventut i d'il·lusié;

que al teu redós hi ha joies de minestra
i amb fugisseres voluptats d'orquestra,
sospirs i juraments de cupidó.

GUILLEM

--:--:--:--:--:--

El foc dels llamps t'ha rēcremat els braços,
torbs i tempestēs t'han percudit fort,
i la mà d'un sacrileg llenyataire
t'anfonsà la destral a frec del cor.

Ni la destral ni el torb ni la tempesta
ni els llamps no feren tèrcer tos destins,
tranquil-lament enmig del pla t'alçaves,
com un pastor guardant ramats de pins.

Arribares a vell, molt vell, i els segles
damunt les coses no han caigut en va:
un ferm cruixit feu trontrollar ta soca
i un gel de mort per les arrels t'entrà.

Res no et calia ja sobre la terra,
que nō et restava gens de virior,
i en cloure els ulls per sempre, somriuries
content, d'haver complert ta missió.

Has tranés, amb ofrenā generosa,
tota la ufana dels brancatges verds,
i de tant abraçar d'amor la terra,
tos braços gegantins s'han tornat erts.

Ta vida, que has vessat de gota en gota,
no s'ha pas escolat sense profit;
a cada broll que eixia de tes venes,
un nou planter de pins ha reflorit.

I en tos esclats hi havia tanta força,
que en les serres i els plans has rebrostat,
i de tants anys que has expandit ta saba,
tots els pins de na terra has engandrat.

Brilla en les puntes de tes branques nues
una claror que mai no minvarà;
corona d'or que ofrena a ton cadàver
un poble que mai més t'oblidarà.

Que no ets tan sols el Pi de la muntanya,
que els llamps del temps amb cop segur han occit:
mort i tot, ets el Pi de Catalunya:
que de ta antiga indēmīta bravesa
tots en porten bon xic endins del pit.

Un Berguedà

---:---:---:---:---:---:---:---

MESTRE FABRA ES MORT:

La vetlla de Nadal de l'any passat, va morir à Prada, l'il-lustre
filèlog i restaurador de la llengua catalana: Penpeu Fabra.

Catalunya ha perdut un dels seus millors fills.

Reposi en pau el Mestre estimat!

Rebin els seus familiars el nostre més sentit condol.

Agrupació de Berguedans a l'Exili.

M E S T R E F A B R A

Senyores, senyores: Porto, en aquest luctuós acte la representació
del Molt Honorable President de la Generalitat, al qual una indisposició

recent ha impedit de fer el viatge per venir, la de la Presidència de la República espanyola i la de la Presidència del Govern d'Euscadi. Amb aquesta triple representació i a més com a President del Parlament de Catalunya faig present a la desolada família el condol profund per la mort de Pompeu Fabra, el gloriós octogenari que deu mesos enrera havíem homenatjat, aci a Prada nateix, pels seus vuitanta anys.

Llarga ha estat la vida de l'eximíestre i amic; llarga i fecunda. Però això no minva el nostre dolor per la seva mort. Ens afalagava la confiança que Mestre Fabra, arribat ja al replà de la vuitantena, aniria pujant força anunt, amb les seves passes curtes i fermes, els graons del anys següents. Desgraciadament, no ha estat així. I els qui vam abraçar-lo amb alegria el dia de l'Homenatge, avui venim amb l'ànima endolada a donar el coniat a la seva despül·la.

Tenim, en la dissort, un cònhort. Fabra, en morir, deixa feta la seva tasca de rehabilitació i depuració de la nostra llengua. Pertoca als catalans de dur a terme l'esforç necessari per aprofitar totalment les seves ensenyances, per introduir-les de ple en la llengua parlada i escrita. Els catalans hem tingut un gran mestre de la nostra parla. Doncs siguem-ne bons deixebles.

En el cas de Fabra, prou que ho sabeu, es tracta més que de la gramàtica i de la filologia. Es tracta de la nostra ànima nacional, de l'esdevenidor de Catalunya. Ell no era el filòleg fred que s'ocupa de la gramàtica per la gramàtica. Sabia el valor lògic i estètic del llenguatge; però sabia també el valor cabdal de la parla catalana en el procés de la nostra renaixença. Esser gramàtic era per ell una forma d'ésser patriota.

Al costat de la probitat científica, el seu patriotisme era serè i ardent alhora, com una pura flama en l'aire quiet. No era l'exaltat; no era l'arrauxat. Era el patriota constant i segur, que no retrocedia davant els cops adversos ni s'esperugua davant la persecució.

Farà aviat deu anys, hi va haver aquell tràgic éxode que va escampar tants de catalans pel món. I Fabra, després del temps que passà a Montpeller, va escollir aquesta vila del Conflent, la clara vila de Prada, com a residència d'espera: l'espera del retorn, del bon retorn. Oh, no! Ell no era aci un desterrat. Desterrat és el que es troba forçosament fora de la seva terra. I és catalana aquesta terra on posen els peus, és català aquest cel que tenim damunt dels caps, és catalana la parla que ressona entre les Alberes i les Corberes, en aquest verger de llum i de perfum.

Davant la sepultura de Pompeu Fabra els catalans hem de renovar el nostre jurament de fidelitat als ideals i als amors del mestre perdut: l'ideal de la llibertat humana, l'ideal de la llibertat catalana, l'amor a la llengua, ànima nostra, l'amor a tots els catalans dignes d'aquest nom.

?Quin era, de l'éxode ençà, l'anhel més fervent de Pompeu Fabra? Era el de veure altre cop lliure, a l'altre costat de les Alberes, la llengua catalana. I podeu estar-ne ben segurs, amics: quan novament la nostra llengua serà lliure, també veuren lliures com a homes tots els catalans del Principat.

No com una fórmula funeral, no per fer una frase retòrica, sinó com una veritat real, us diré que, si Fabra ha mort, el seu record i la seva obra seran perdurables mentre hi hagi un batec de vida en els cors catalans i un so de la llengua materna en els llavis de la nostra gent.

Adéu-siau, Mestre Fabra! No veurem més la vostra figura fina, perfilada, nagra i forta. Però la vostra imatge i el vostre guiatge ens acompanyaran sempre. Us n'havem anat en un temps d'infortuni per Catalunya; però vos no havíeu perdut la fe catalana. L'any 1947, en la Setmana d'Estudis que tingué lloc a Pradas, ens deieu que naviem de mantenir la tasca i l'espe-

rança. Vés les haveu mantingudes fins a l'últim alè. Nosaltres les mantindrem així mateix seguint el vostre gran exemple. I quan vingui l'hora de la llibertat i de la restauració de la pàtria -hora que vindrà, vindrà, vindrà!!-, alçarem el vostre nom com una bandera de victòria, al costat dels noms de Prat de la Riba, Macià, Companys.

Adéu-siau, Pompeu Fabra, en nom de tots!. El son de la mort us serà més lleu danunt d'aquest pujol de la terra catalana, i us guardarà el Cagigé; gegant immortal i invulnerable de la raça nostra!

A. ROVIRA I VIRGILI

N o t e s   b i o g r à f i q u e s

MESTRE Pompeu Fabra naqué a Barcelona l'any 1868. Cursà la carrera d'Enginyer químic a l'Escola d'Enginyers de Barcelona i, en 1902, guanyà la càtedra de química de l'Escola d'Enginyers de Bilbao. Fabra, però, continuava éssent l'home entusiasta de "L'avenç" on, en 1891, havia publicat els seus treballs sobre qüestions lingüístiques, admirables per l'esperit de reforma i de restauració del català. La mateixa revista li edità "El ensayo de gramàtica del catalán moderno". En 1898, publicà "Contribució a la gramàtica de la llengua catalana" obra premiada en els Jocs Florals.

En 1912 fou cridat, per Enric Prat de la Riba, per a fer-se càrrec de la càtedra de llengua catalana de la Diputació de Barcelona i de les oficines lexicogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans. Es aleshores que aconseguí la normalització ortogràfica de la nostra llengua, tasca que completan després, amb el "Diccionari Ortogràfic" i amb el Diccionari General. Assenyalen, també, l'edició de "Sil·labari català"; "Tractat d'ortografia catalana"; "Estudi de Fonologia Catalana" i "Qüestions de Gramàtica Catalana".

Durant la Dictadura de 1923-29, fou suprimida la seva càtedra de català i hom la restablí poc temps abans de la proclamació de la República. En 1931, el Claustre Universitari de Barcelona acordà, per unanimitat, la creació d'una Càtedra de Català regentada per Fabra. En 1933, fou designat President del Patronat de la Universitat Autònoma de Barcelona i President del Consell de Cultura de la Generalitat.

L'any 1934, i arran dels fets d'Octubre, fou detingut i portat al vaixell "Uruguay". La detenció causà una gran estranyesa i provava que l'embestida a fons contra l'Estatut era, de feia temps, l'objectiu cobert, car Mestre Fabra només fou sancionat per ésser President del Patronat de la Universitat Autònoma.

Esclatà la revolta militar i Pompeu Fabra -tal com escriu el nostre amic Carles Pi i Sunyer- estigué present en totes les ocasions del combat, des del front, espiritual i cultural. Passat a França, anà a viure, aviat a Montpeller on publicà la segona edició de la "Gramàtica Catalana", i en féu una edició en francès. En tant que membre de la Fundació Ramon Llull, fou patró de la Residència d'Intel·lectuals Catalans de la mateixa població. A París es publicava la "Revista de Catalunya" i, Mestre Fabra era President del Consell de Redacció. En 1940, el President Companys el designà membre del Consell Nacional, organisme que no pogué constituir-se per l'ocupació de París pels alemanys.

En 1945 fou investit Doctor Honoris Causa de la Universitat de Tolosa. Cretà, per Decret del 30 de gener del 1945, el Consell Assessor de la Presidència de la Generalitat, Mestre Fabra fou nomenat Ponent de Cultura. Més tard, el 14 de setembre del mateix any, es reconstituí el Govern Català a l'exili i, Pompeu Fabra, en fou Conseller fins el 22 de gener del

1948, data en que fou dissolt.

Pompeu Fabra havia estat homenatjat en diferents ocasions. A Catalunya, s'obri una gran subscripció popular per adquirir-li una casa a Badalona, que fou confiscada pels franquistes després de la caiguda de Barcelona, La "Unió Catalana" li haviat ofert una Medalla d'Or. Fou editada a Amèrica una "Miscel·lània Fabra" i, així mateix, es féu una edició-homenatge d'una tria de les seves "conserves filològiques". "Cultura Catalana", de Paris, també li edità, en homenatge, una "Gramàtica Catalana". Finalment, els dies 28 i 29 de febrer del 1948, tingué lloc a Prada, el gran homenatge nacional per a ofrenar-li una medalla d'or, per subscripció popular entre els catalans d'arreu del món.

P E L C A M I D E L A L L I B E R T A T

"Es de l'infantilisme el viure
quan la vida no és més que un turment"

Shakespeare

Mathausen, Gusen, Buchenwald, Auchwitz, Dachau, Meuengamme, Sachsenhausen, Ravensbruck, Belsen, Neue-Bremm, noms d'infernals terrenals presos entre altres milers d'un "Univers Concentrationnaire" concebut i parit fredament per l'esperit malvat, terrorista i sàdic d'Hitler cap suprem de la Gestapo. Simbols d'un règim de violència, de disciplina ferotge i d'esclavitud. Noms tètrics de ciutats solitaries, de centres de torment escrits amb sang humana a la senyera negra del nacional-socialisme hitlerià, brodada amb el clàssic cap de mort com totes les banderes dels piratès i corsaris,ombres d'un passat gris no molt llunyà, taques d'una època de fanatisme polític exacerbàt que desgraciadament encara continua sota altres noms i en altres llocs, però..... anatemitzada severament per tots els homes d'esperit lliure, humà i autenticament progressistes. Vergonya històrica d'un poble epiléptic d'orgull, de vanitat i de gloria militar que si evoco avui en aquestes pàgines no és per a fer-ne un detallat estudi ni per recordar els dies tristos de la neva deportació, sino per a recordar i rendre homenatge al mateix temps al grup de berguedans que en ells sofriren les més denigrants i sàdiques humiliacions físiques i morals, els càstics més salvatges i refinats que solament podian arribar a concebre i portar a la pràctica els homes, els llops uniformats de la S.S. éssers afollats, embrutits i deshumanitzats per les doctrines massa "materialistes" i "rascistes" dels Führers del III Reich alemany. Els nostres companys foren a Gusen lents però, vil·lent assassinats. Ni un sol berguedà dels deportats en aquest fatidic camp ha quedat per explicar-ho.

El camp d'extermini de Gusen, ens fa recordar els innumbrables companys que allí deixaren llurs vides i al dol immens de milers de famílies. Aquest Kommando, depenia administrativament de Mathausen, centre de tots els camps de concentració i kommandos que l'hitlerisme sembrà per tota la pacífica Austria. Gusen infern dels inferns concentracionaris, camp d'extermini, de la mort lenta però a la vegada terrible i inevitable, camp del suïcidí i de la follia, escenari rodejat d'espines i filferros elèctrics d'uns mesos de vida morta dels nostres malaurats companys i conciutadans:

Carles Santandreu Tort, mort el dia 8 de novembre del 1941 a Gusen
Antoni Pericer Comellas " " " 11 de gener del 1942 a "
Francesc Gimenez Navarro " " " 27 de setembre del 1941 a "
Valdric Illat Ester " " " 22 de novembre del 1941 a "

Miquel Bueno Garcia fou assassinat en un centre d'experiències científiques també depenent de Mathausen el dia 18 d'agost del 1944. El fatídic camp de Gusen és la pàgina més negra de tot l'exili espanyol. Set mil morts, solament en els camps de Gusen i Mathausen.

Refer un quadre del que foren els dies de la deportació el treball de forçat, la vida quotidiana, uniforme, dels camps de concentració nazis i del sistema de terror i exterminació, bàrbara i científica, que en ells imperava és, crec jo, del tot impossible. Tot intent no seria altra cosa que una caricatura. Fora d'aquella atmosfera de misèria, de pànic, de por individual i col·lectiva, de disciplina salvatge a la vegada que capritxosa, de barrera d'homes de totes les races, de totes les nacionalitats, de totes les creences religioses, polítiques i filosòfiques, vinguts en deportació de totes les contrades del món que trepitjà la bota hitleriana, d'homes, dones i infants de totes les classes socials, intel·lectuals uns, menestrals altres, de totes les edats i caràcters d'esperits embrutits per la fam de mesos i d'anys, que reduïen la persona humana al seu estat primitiu tot passió i egoisme, d'ordres donades en llengua desconeguda, amb té despòtic i amb el "gummi" a la mà, de sospirs d'angoixa, de nostàlgia de crits en plena nit, de cossos torturats pels S.S. algun "Kapo" o pel "Blokaltester", de veus febles o estridents, eixides de boques en plena agonia; de plors profunds reclamant les mans o els llavis, d'una mare llunyana que és barrejaven en el pestilent àmbit del Blok amb inconscients riures, la major part d'ells d'evident follia, de cares esbarrades, de fisonomies llargues, sense colors ni carns que reflexaven a manera d'espill la d'un mateix, fred, molt de fred físic i moral i, tot a laombra i claror a la vegada d'una flama roja, molt roja, gran i permanent que neixia dels cossos del companys de sofrència quotidianament desapareguts, sortia de les funeres dels "Krematoriums" i és perdia en l'espai infinit, etern.....

Fora d'aquell ambient, mancats d'aquell esperit diabèlic i sàdic que els animava, tots els quadres d'aquell "Univers Concentrationnaire", serien grisos, sense forma ni colors, morts.

Si honorant, honor recíproc, a Guillem del Bergadà, al pintor Viladomat, al Dr. Comelles filòsof desconegut; a en Maixerí i demés fills il·lustres de Berga, l'amic en la seva recent "Oda a Berga" ha escrit:

"Uns fills il·lustres, per tota la terra
han fet lluir ton nom com un mirall,
esdevenint famosos en la guerra
en el saber, en l'art o en el treball".

Jo, per acabar aquest modest treball, i com a homenatge als meus companys de captivitat, morts en deportació en aquells inferns concentracionaris, sols em resta a dir: Berga, si en el passat vares ésser llar de cavernícoles i un cert temps catau d'una "Junta" sediciosa, Gusen, Mathausen, la sofrència i la mort per la causa de la Llibertat d'aquests fills teus han esborrat tot això, reivindicant el teu nom i de nou el teu escut honorat.

J. ESTER.

MAX NETTLAU I LA MUNICIPALITAT LLIURE DE BERGA

La primera vegada que vaig estar a Berga, va ésser en companyia de un dels homes més il·lustres del nostre segle. Aquest home malauradament avui ja no existeix. Es tracta del Professor Max Nettlau, mort en un refugi de Holanda assetjat pel dolor dels esdeveniments de l'ocupació totalitària d'Europa, i pel sofriment de veure destruïda una obra, la més austera dels temps moderns, per la barbàrie nazi-feixista.

Max Nettlau era més que un savi, més que un erudit sobre tots els camps del saber humà. Era un humanista i potser el primer historiador i biògraf dels moviments socials i de llurs grans figures. Era un gran amic d'Espanya i de les tradicions lliberals de Catalunya. La originalitat de Max Nettlau consisteix en haver estudiat un tema molt despreciat per tots els historiadors: el tema popular i social, els moviments dels treballadors i la seva vida de relació veïnal.

Era un mati d'estiu quan éntravem a Berga. Durant el trajecte recorregut en automòbil des de Barcel·lona, Max Nettlau anava explicant-nos les particularitats de les comarques catalanes als mateixos catalans i fills adoptius de Catalunya. Nascut a Viena, d'ascendència germànica, el nostre savi professor ens feia sorprenents observacions sobre les perspectives històriques d'aquella il·lustre contrada Ebre-pirinenca que eren vertaderes relacions àdhuc pels propis especialistes nadius.

Sempre recordaré aquell mati assolat. Al baixar del cotxe en un punt centric de la ciutat, la nova de la presència a Berga de un savi estranger va correr de boca en boca. El mateix alcalde de Berga, un jove d'aspecte simpàtic, seré i intel·ligent, va ésser el primer interessat en fer els honors al nostre professor. La presentació es va fer en el mateix Ajuntament, casa austera d'aspecte medieval.

Max Nettlau va saludar amb una afectuosa estreta de mà el primer magistrat de la ciutat i, sense gaires paraules més, va manifestar el seu desig de visitar els arxius de la municipalitat. El seu desig va ésser amablement acceptat. El mateix alcalde va introduir l'enorme massa humana que era Max Nettlau, corpulència rematada per un enorme cap, cap que tenia un front ample i clar, en un gran departament amb poca llum, completament plé de carpetes i papers.

En aquell ambient és respirava un perfum de segles. L'alcalde va intentar explicar a Max Nettlau el significat d'alguns documents. Treball en và. Fou el propi Max Nettlau qui va prendre la paraula per imprecisar una veritable conderència històrica sobre la il·lustre i important significació de Berga en els temps llunyans de l'edat mitjana. Recordo d'aquella disertació els seus elogiosos passatges al·lusius a la ciutadania lliure dels berguedans, a les seves institucions populars i a l'habilitat i pericia dels seus artisans d'aquella època tan llunyana, tan fosca i tan poca coneguda.

Max Nettlau va fer, en breus moments un veritable escampall de carpetes i papers. La manca de temps disponible ens va obligar als acompanyants a donar per acabat l'acte, treient-lo amb invitacions delicades, d'aquell abisne de records lluminosos. Quan ens trobavem ja en el "hall" i en plà de ceroniosa despedida per part de l'alcalde, Max Nettlau va llençar aquesta frase que tenia de clavar-se'm a la memoria:

... "Concediu-me restar un més a pa i aigua tancat entre aquestes montanyes de papers i seré l'home més ditxós de la terra".

J. PEIRATS.

---:---:---:---:---:---:---:---

N E C R O L O G I Q U E S

Per Pascua de l'any passat va morir a Tolosa el nostre bon amic i company Josep Colon.

El vàrem veure per darrera vegada en el Tercer Aplec; el trobàrem plé d'optimisme i rés ens feia creure en una fi tan propera.

Reposi en pau!

Rebin la seva bona esposa i familiars, el nostre més sentit condol.

o o

El dilluns de Pasquà de l'any Passat va morir també a Tolosa, el nostre company i bon amic, Joan Rosal.

Un altre berguedà que tampoc podrà retornar i reveure el seu poble que tant estimava i enyorava.

Descansi en pau!

Rebi la seva esposa i familiars el nostre més sentit condol.

Agrupació de Berguedans a l'Exili.

ALS BERGUEDANS DE L'INTERIOR I DE L'EXILI

=====

Bergà és terra de rebels que mai no s'han resignat a ésser esclaus. Els seus castells i fortaleses, avui ja desapareguts per l'acció del temps, són la prova de que els seus fills, en els moments més difícils i en els períodes de persecució més sanguinaria, han fet pagar cares llurs vides defensant la llibertat de la nostre noble i estimada ciutat.

Aara que la nostra ciutat passa per un dels períodes més negres de la seva historia, els berguedans demostren als caciós i fins i tot a la mateixa guardia civil que saben resistir els cops més forts i retornar-los en el moment precís.

Berguedans de l'interior: Sabem positivament que són moltes i molt dures les proves a les quals heu estat i sou sotmesos. Que quan és produeix un sabotatge a la nostra comarca, els homes de conducta digna i d'historial honrat, són detinguts i torturats fins el limit de la resistència humana. Tot i amb aixó suporten els martiris sense defallences i sense que hi hagi ríngü que és presti a col.laborar amb els sicaris que martiritzen el nostre poble. El vostre sacrifici és la llevar de les properes recoltes i l'adob de la nostra llibertat de demà.

No cregueu mai que els berguedans exilats hagin deixat de pensar en vosaltres. Els que poden suportar físicament la vida de muntanya fan acte de presència al vostre costat i saben lluitar per reconquerir la llibertat, arriscant inclussiu de trobar la mort sobre la terra estimada que ens va veurer neixer.

Berguedans de l'exili: Tots saben que hi ha molts mitjans de poguer ajudar els nostres germans de l'interior. Un petit sacrifici de cada un de nosaltres pot ésser de gran profit moral i material. Malgastar els diners en vicis és no voler recordar-se de que a Berga i a tota Espanya hi ha molts germans nostres que sofreixen des de fa molts anys, veient les seves famílies destrossades pels assassins de Franco. Cada un de nosaltres tenim el deure sagrat de lluitar en la mesura de les nostres possibilitats. Els que teniu fills i veieu augmentar cada dia les dificultats per donar-los-hi pa, heu de tenir encara un més gran interès per portar-los a la seva veritable llar perquè tinguin els drets que mereixen tots els treballadors. Els que no tenim aquestes preocupacions no hem de regatejar cap esforç, ni sacrifici i estar sempre disposats a combatre al costat dels nostres germans que, després de tants anys de martirologi, resisteixen encara dintre les parets de la nostra estimada ciutat de Berga.

I demà, quan retornarem a Berga, podre'm contestar amb el cap ben així quan se'ns preguntin: I tu, que has fet per la victòria?

MARCEL.LI MASSANA

R E C O R D S   A   L '   A   L B A
= = = = =

Libertad dice llorada
el corvo suave luto
de unas cejas cuyos arcos
no serenaron diluvios.

L. de Gongora y Argote.

Rellegeixo Gongora. Per que? Vaig començar a rellegir-lo ahir, en el crepuscle, i l'he repres avui, tot just després de llevar-me, a l'hora de l'alba. M'he adonat que s'allunya de mi, que em fuig, el Gongora més Gongora, el que més em plavia: el de POLIFERMO Y GALATEA i el dels Sonets. En resta, encara, un altre Gongora: el dels ROMANCES.

Rellegeixo Gongora per fer critica literaria? Oh, no!

En va dir gongori mossen Cutal, professor neu de retòrica, quan estudiava el batxillerat al col·legi dels Germans Maristes, del neu poble. Fa anys! Molts anys! Els maristes forem trets del col·legi perquè l'havien comercialitzat escandalosament. Mossen Cutal morí fa temps, força temps! (A cada esment d'una persona morta, la neva avia em feia afegir: "Al cel sigui") Al cel sigui! Crec que l'autentic cognom de mossen Cutal era Comprubi, No ho sé, del cert. Al poblet tots li deien mossen Cutal, perquè era de cal Cutal, una casa de la Baixada del Vals, avui Baixada de mossen Antoni Cunellas i Cluet.

Gongori! "Que deu ser això de gongori?" en vaig preguntar tot seguit d'havern'ho tirat en cara el professor. Llavors jo no sabia encara ni qui era Gongora, ni que volia dir gongorisme. Però, segons Mossen Cutal, jo era gongori perquè eren gongorins els meus primers versos, no

fets per voluntat pròpia, sino com a tasca imposada en un exercici oficial de retòrica castellana.

Amb quina abrandada furia vaig ser mostrat als condeixebles!" "Es Gongori". Gongori! Gongori! Gongori!!!...

Set crits seguits de gongori vaig comptar, llavors contra meu: set claus per a la meua crucifixió. Gongori, i no ho sabra! Gongori! Tampoc no m'ho treia del cap: Gongori! Ni parava de preguntar-me: "Què deu voler dir gongori?"

-Tu, Josep Penida, que vol dir gongori?

- No ho sé!

-Tu, Josep Armengol, que vol dir gongori?

-No ho sé!

Vaig arribar a casa i vaig cercar-go. Vinga un diccionari. Vinga la G. "Gongori": imitador de Gongora." "Gongora y Argote, Luis. poeta español nat a Cordoba el 1561" Assabentat que es tractava d'un poeta de llengua castellana (Castella en aquell temps, no gaudia gaire de les meves simpaties) vaig obrir una ANTOLOGIA. I Vaig trobar aquests versos del qui, segons mossèn Cutal, m'inspirava:

De la florida falda
que hoy de perlas bordo el alba naciente...

Com em'van plaure aquests versos, malgrat la meua aversió per tot allo castellà! "-Ets gongori" em deia. Exultava: "-Escrius versos que fan pensar en els de Gongora!" (Avui, naturalment, no ho crec. Llavors ho vaig creure d'esquitlentes.) Era possible que un professor clavés una fua a un deixeble, pel fet de cer gongori? (Confesso que el primer crit de "Gongori!" va deixar-me com un gavot estabornit per una codolada. Però que més tard va semblar-me que això de gongori em podia guardonar.) A casa -ja documentat- vaig llençar crits i vaig fer gambirols. "Gongori" "Soc Gongori!" Era Gongori? em dic avui dins una llum de cristall de roca anunciadora d'un roent capjorn tropical.

Rellegeixo Gongora. Tot just en llustrejar, m'he banyat i sento la frescor del bany. Apunten ja les sàgetes vermelles d'un dia de juny. Son tres quarts de cinc. Les campanes colombianes de Sant Nicolau criden a missa primera.

Gongora! Recordo que mossèn Cutal era un capellà un xiç llardissos. Tenia una panxeta extraordinàriament rodona i la passejava com si sota la sotana portés ocult un paner d'anar a rentar la bugada als safereigs públics. Era baixet. A cada tres segons es posava la ma damunt d'omelic, i després la apartava, tot estirant alguna cosa misteriosa. Nosaltres deiem que era un braguer. Li caurien les calces, en relliscar-li de la panxeta? Qui sap! Mossèn Cutal tenia una mena de riulla que li baixava del front i se li aturava al nas, fent-li tremolar un xiç; mai no li arribava als llavis. Mossèn Cutal era calb. Recordo també que parlava un castellà del Pirineu, que nosaltres trobàvem pelut i espinos com la gavarrera. Que absurdament devia ser gongori, jo! Allo no corrent s'aparella sempre a allo corrent, per divers que sigui. I amb quin castellà no ho seria!

Deixant de banda mossèn Cutal, recordo dues germanes que elle tenia. L'una es deia Angeleta. L'altra... com es deia? Aquesta el nom de la qual no em ve a la memoria, es va fer monja. Entrà a un convent de Germanetes dels Pobres...

El Gongora del POLIFEMO Y GALLATEA és ben lluny de mi, en aquesta alba. Quina rojor! Quin perfum d'heliotrops, l'últim de la nit! Les germanes

de mossèn Cutal, l'Angeleta i la Ramona... (La que va fer-se monja es deia Ramona: el nom m'ha brollat de sobte. Per que aquest nom tan familiar em costa sempre més de recordar que el de l'altra germana? Ai, memoria! Noms i coses s'il·luminen, surten com de sota aigua abissal. Sargassos i conquilles que el mar llença a la platja.) L'Angeleta i la Ramona tenien en el soterrani de casa seva dos telers de nà, en els quals teixien. L'Angeleta era molt pal·lida. La que tenia cara de monja era ella. Alguns matins, quan jo anava a l'Institut a fer de gongori, la trobava ja de retorn d'un passeig pels camps que voregen els recs dels Molins. Portava una faldada de ravenisses, menjar per els conills. Després cap el teler.

La Ramona era mes vivaç. Tenia un llambrec estrany, que tot d'una es veia encès i tot d'una apagat. La Ramona era sarmentosa i un bon xic ennegrida. Se li endevinava fel sota la pell de les galtes. Jo, amb el soroll del teler coneixia el teixir de les dues germanes. Catric-catrac! L'Angeleta teixia com si posés les cogitacions en el tramat de la robà. Quan es trencaven fils o es complicava la nusada, la Ramona, nerviosa, cridava la germana. L'Angeleta corria a treure-li dels dits la pinta a nusar, cañ la Ramona, envermellida, picava de peus, trencava més fils dels trencats. La Ramona tenia impaciències que li venien de dins. L'Angeleta era de coto blanc, molt blanc.

Gongora? He tancat ja el llibre i l'he deixat caure damunt el llit. Es ja del tot clar. Surt el sol, però en el blau hi ha encara un tros de lluna.

Mossèn Cutal i les seves germanes vivien davant la casa on vivia jo. Mort mossèn Cutal, monja la Ramona - a punt ja de deixar el poble per anar a Barcelona - m'escabullia sovint a fer companyia a l'Angeleta. La pobre es veia mes humida que el soterrani on teixia: humitat d'angoixa. Parlava com si trenques vidre i cada paraula li fes sang. El dia que van treure del costat seu el teler de la germana absent, vaig veure-la llagrinejar, silenciosa i retuda. El soterrani es veia molt mes buit, amb un sol teler i escoltant un sol catric-catrac. Adhuc hi feia mes fred. Quina gelor, a l'hivern! El soterrani tenia tres finestres que anaven de gran a petita. car donaven a un carrer mal empedrat que feia baixada.

No filo un conte. Recordo... Quan les fabriques del Berguedà es modernitzaren del tot, l'Angeleta deixa de teixir. En un dels meus retorns al poble, la vaig saber majordona d'uns pobrets vicaris que vivien de resos mes que de mesada. Un dia vaig topar amb ella (els meus havien canviat de casa i de barri) i fou ella mateixa - endolada amb molts dolcs - la que em va notificar que la seva germana Ramona havia mort en un convent de València. Em referí succintament la mort i va fer aquest darrer comentari: "En dol que no poguem dormir plegades en la mateixa tomba". Seca d'ulls, però amb una gran fondaria obscura en ells, no em pogué dir res més. Era fràgil y blanca com mai. En el temps i en el tropic, l'Angeleta m'evoca les nadales, flors de fred, blancor encisada d'un dia de naixement i de miracle.

D'on surt aquest enfilall de records? M'ha empaitat el Gongora dels ROMANCES a viatjar pel país de la neva joventut? En el transcurs de la vida he tingut contactes amb molts éssers que per a mi no tenen historia. Son rostres que, en la neva, apareixen i desapareixen, puntals de detalls, eixos d'escenes. A semblança de mossèn Cutal i de les seves germanes, aquests éssers omplenen segons termes, mes o menys breus, mes o menys destacats. Desapareixen després, i s'enfonsen en una mena de jardins de boira, en els quals es perden, o en mostren una circumferència mes clara que el gris, grisor de gris escletxada, trauc de la dalla de la mort.

Amb un xic de farciment que hi posès de la neva part, les figures tant del qui en fou professor de retòrica com de les sevès germanes; em facilitarien la novel·la. Però vull les figures tal com les percebo, tal com se'm presenten en el record, sense que jo no els doni ni els tregui relleu.

Quedi com un dibuix fet damunt una massa d'aire, el de mossèn Cutal, mestre de retòrica i poètica que em feu des cobrir l'autor de POLIFEMO Y GALATEA. Va ser el que primer m'estigmatitzà perquè jo -pobre xicot de tretze anys, catalaníssim- feia versos gongorins, escrits com a tasca d'estudis obligatoris en llengua de Castella. (Altres professors Cutals han vingut després, que m'han dit coses equivalents al gongorisme: excès d'imatges; barrocs; d'annunzia; decadent; anàrquic; poc clar; culdolla, etc., etc. A aquests no els dec ni un descobriment com el de Gongora.)

Preciso, en aquesta alba oberríssima, que les dues germanes s'enfonsen més en el meu record que el mossèn panxut, petit, llardufa, sempre amb un estesall de caspa al coll i a l'espatlla de la sotana. L'Angeleta és la suavitat, una noia de teler de nà, una dona casolana, ombra blanca, exangüe. (Morta, també?) La Ramona es d'aspror. Pobra germaneta dels pobres, enterrada a Valencia, i la qual algunes vegades torna a mi sense nom, però fosca, amb els ulls ades ardents, ades apagats.

He remogut molta cendra en aquesta alba del tropic. Gongora en te la culpa. Mort Josep Penida, que estudia amb mi. I Josep Armengol? Perdut pel mon? També estudia amb mi. Mort, també? He remogut tanta cendra, que fins em sembla que el sol roent, que acaba d'omplir el mati colombià se'm refreda als braços, esblanqueït, encendrat.

Ramon VINYES.

LA PATUM

=====

EL TABAL

=====

Quina remor que fa fremir la terra
i l'ample cel i el cor dels berguedans!
No serà pas l'afres brogit de guerra
puix que riuem i saltem els infants.

I quin estol d'anhels que desparpella
d'aquesta veu l'alegre retrunyir
que ja ha abrandat la galta a la donzella
i ha fet espurnejà els ulls del fadri!

Endins, pessigollegen esperances
de dies clars, de músiques i dances
i hi fibla la impaciència que consum.

Car pròdig de roselles i ginesta
i de Ciutat i d'ànimes en festa!
---Ven u! crida el Tabal de la Patum.

ELS TURCS I ELS CAVALLETS

Alt d'esguard, ferma la passa,
plaça endins s'obren camins
els guerrers d'aquella raça
d'escorpins: els sarraïns.

Cavaller croat, que anarres
bé la brida del cavall,
esquivant les cimitarres
que branden amunt i avall.

L'urc del Turc a tu et revolta!
Para el cop i giravolta
i entre dents digues astut:

--Sega, sega; clava el gèavi,
que quan el combat acabi
et veuré als meus peus vençut.

LES MACES

Quan el gris halo capvespral
va recobrint la plaça en festa
i un ronc redoble de tabal
ressona amb aires de tempesta,

maçuts Diables, cap al cel
volen llançar les flames d'odi.
Vetlla llurs passos Sant Miquel
i al seu costat l'Angel Custodi.

I quan la fúria d'espetecs
esclatant grèvols com renecs
fa una tronada irada i lletja,

els emissaris de l'Etern,
als vils sicaris de l'infern
van esclafant sota llur petja.

LES GUITES

Ara, el tabal, toca pausadament.
La Guita grossa, va amb pressopopeia
cap al mig de la plaça, indolentment,
com si es dolgués de canviar de jeia.

Per contra, el seu cadell, corre rabent,
espaordint dones i patuleia.
Surt de llurs boques, amb riure insolent,
més foc i fum que d'una xemeneia.

Brincant, a la barana van de dret
per fer-hi espetegar cada coet,
entossudint-se en una lluita vana,

car ni pluja, ni foc, ni crits d'esglai,
ni empentes, ni trepigs, no han lograt mai
que el patumaire deixi la barana.

L'AGUILA

Consciënt de ta soberania,
d'una corona el front cenyit,
vas saludant amb cortesia
tot el teu poble reunit,

qui ja es daleix perquè comenci
la teva dansa senyorial
que en emergir d'entre el silenci
té ressè d'hinne nacional.

Si dus al bec una coloma,
mai no li arrenques ni una ploma
ni el més petit plany dolorés.

Ans que l'abjecta violència,
tu prefereixes la cadència
d'un pas de ball majestués.

ELS NANS NOUS

Un barret de tres pics;
enorme testa en bola;
una trena que vola
amb llaços molt bonics,

i per dansà; els repics
d'un so de castanyola
amb ritme que et consola
de no sentir els musics.

Ai quin esglai provoca
veure en la teva boca
dos ulls que van rient!

mentre els ulls veritables
esguarden, inmutables,
els riures de la gent.

ELS GEGANTS

Aquesta gernació que als vostres peus
es mou com una nar d'enveja, empesa
pel càstic de la seva petitesa,
us deu semblà un ranat d'éssers pigneus.

Prou, vanitosos, van inflant les veus
i ostenten l'oripell de llur riquesa:
de dalt de vostra augusta reialesa
deveu trobar que són rústics plebeus.

Oh l'excel.lència del vostre reialme
que té per llei la més serena calma
i per riquesa el dolç plaer del ball!

Tranquils, mireu la vida com s'escorre;
i en ténieu prou podent lluf una porra,
un gràcil ram de flors o bé un ventall.

ELS NANS VELLS

Repicant de mañs
i fent reverència;
marquen amb cadència
llur dansa els vells Nans.

El petit puçot
punteja, dansaire,
el més petit aire
d'un àgil minuèt.

Les dues parelles
teixeixen estrelles
que giren rodó.

I en fer la cadena,
el ritme els emmena
amb son torbilló.

ELS PLENS

La llum s'apaga en un sobtat eclipsi
i l'eco del silenci es fa més dens.
Tot d'una, en visió d'apocalipsi,
flames vivents, es veuen sorgir els Plens.

La música els incita a la batalla.
--Diables, al combat! clama el tabal.
I cada pira humana salta i balla
formant irresistible saturnal.

Sota l'impuls d'aquest torb d'alegria,
tota la plaça vibra en una orgia
de foc, de crits, de música i de fum.

Sembla com si la terra entera gosi
amb l'esplendor d'aquest apoteosi
fantàstic, sens parell, de la Patum.

ELLA S'HO PENSA...

Quan el veu tan decidit, que es no li fa por
al jove patumaire,
la donzella berguedana, plena d'il.lusió.
sospira de passió.
Com el sap tan divertit i tan galejador,
gargés i bon dansaire;
tan alegre, tan polít i tan galant minyé
i tan festejador:

Ella s'ho pensa - que la vol fer dansar
i ja es comença - de ben empolainar.
Ella s'ho pensa - que la vol per casar
i ja es comença - de preparar
per quan la demanarà.

Però, avui, el patumaire,
més s'estima ballar sol
i xiulà i cridà amb bon aire:
Tirabol! Tirabol! Tirabol!
Ni l'amor no el tempta gaire;
sols l'atrau el foc i el fum
i desitja, el patumaire!
La Patum! La Patum! La Patum!

EL TIRABOL

El Tirabol és com un "A reveure!"
que als visitants adreça la ciutat.
Però ningú no es mou, car no vol creure
que l'àuria meravella s'ha acabat.

Homes i monstres en plaent barreja
xiulen, criden i ballen amb afany.
Es un neguit joiós que tempesteja
com si volgués fruit per tot un any.

Ai las! quina tristor, quina recança,
veure el fugir de la postrera dansa,
talment una quimera alçant el vol!

Per ço, ja fosos la darrera nota
i l'últim flòc de fum, encara flota
el clam insaciable: Tirabol!

GUILLEM DEL BERGUEDA.